

УДК 616.314-053.2-08.001.57(477.87)

О.В. Клітинська

Функціонально-організаційна модель профілактики та лікування карієсу в дітей Закарпатської області

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Мета – розробити комплексну функціонально-організаційну модель профілактики та лікування карієсу в дітей Закарпатської області.

Матеріали та методи. В статті описано функціонально-організаційну модель профілактики та лікування карієсу в дітей, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду.

Результати. Центральним елементом даної моделі є діти, які повинні мати здорові зуби, її стратегічним напрямком є забезпечення стоматологічного здоров'я дітей, а тактичним напрямком системи – забезпечення всіх учасників процесу комплексною інформацією з питань профілактики основних стоматологічних захворювань, мотивації до профілактичних заходів, включаючи профілактичні заходи та відвідування лікарів з профілактичною метою, поетапного лікування дітей Закарпатської області.

Висновки. У сучасних умовах реформування медичної галузі України з підвищенням ролі профілактичної ланки медицини, особливо в дитячому віці, зокрема, зниження стоматологічної захворюваності, можливе лише за умови удосконалення медико-організаційних форм профілактики, якісної ранньої діагностики та поетапного лікування карієсу у дітей.

Ключові слова: діти, профілактика карієсу, функціонально-організаційна модель, стоматологічне здоров'я.

Вступ

Дослідження є фрагментом наукової теми кафедри стоматології дитячого віку стоматологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Вдосконалення надання стоматологічної допомоги дітям, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду» (№ держреєстрації 0114U004123).

За останнє десятиліття відмічається збільшення рівня стоматологічної захворюваності дитячого населення, незважаючи на стрімкий розвиток матеріалознавства та запровадження нових методик у практичну охорону здоров'я [2–9, 16, 21–23]. Досить відчутні проблеми у тих регіонах, де існує природний біогеохімічний дефіцит фтору та йоду як мікроелементів, які є есенціальними для повноцінного росту дітей [10–13].

Результати епідеміологічних досліджень, проведених у різних регіонах України, свідчать про збільшення поширеності та інтенсивності проявів основних стоматологічних захворювань, зокрема, за даними Л. О. Хоменко, О. І. Остапко, поширеність карієсу постійних зубів у місті Києві та Київській області становить 63,4% при інтенсивності 8,4; а тимчасових зубів – 87,3% при інтенсивності 9,2 [17]; у Львівській області – 73,4% при інтенсивності 9,4, а тимчасових зубів – 89,3% при інтенсивності 11,2 [16]; у Полтавській області – 56,4% при інтенсивності 5,4, а тимчасових зубів – 88,3% при інтенсивності 9,2 [4, 20]; у Закарпатській області – 91,4% при інтенсивності 11,3, а тимчасових зубів – 98,3% при інтенсивності 14,9 [6–8].

Однією з причин високого рівня поширеності стоматологічних захворювань є недостатня, а часом

відсутня система диспансеризації дитячого населення. Не носять системного характеру медико-організаційні заходи, спрямовані на підвищення рівня медичної інформованості, медико-соціальної та профілактичної активності дітей і батьків, що призводить до їх звернення за стоматологічною допомогою при наявності уже більш тяжких стадій стоматологічної патології [15, 18, 19].

Відсутні належний аналіз потреби та доступність стоматологічних послуг для дітей і підлітків, обґрунтування організаційних форм лікаря-стоматолога в умовах дитячих поліклінік та шкільних стоматологічних кабінетів, а посада дитячого стоматолога вводиться лише в лікувальних та лікувально-профілактичних закладах третього рівня надання медичної допомоги [1–3, 14]. Це визначило мету та завдання даного дослідження і обумовило її актуальність.

Мета роботи – розробити комплексну функціонально-організаційну модель профілактики та лікування карієсу в дітей, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду.

Результати дослідження та їх обговорення

При розробці комплексної функціонально-організаційної моделі профілактики та лікування карієсу у дітей, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду ми виходили з того, що вказаний процес є складним, комплексним і за часом постійним процесом. Також ми враховували процес реформування системи надання медичної допомоги з пріоритетним напрямком розвитку первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД) на засадах сімейної медицини. При

цьому на законодавчому рівні визначено, що лікарі загальної практики – сімейні лікарі (ЛЗПСЛ) мають надавати ПМСД як дорослому так і дитячому населенню, а головним напрямком їх діяльності визначено профілактичний. Згідно із затвердженою кваліфікаційною характеристикою, ЛЗПСЛ мають надавати медичну допомогу стоматологічного профілю.

Розроблена нами комплексна функціонально-організаційна модель профілактики та лікування карієсу у дітей представлена на рисунку. Центральним елементом моделі стають діти, які повинні мати здорові зуби.

Стратегічним напрямком моделі є забезпечення стоматологічного здоров'я дітей. Тактичним напрямком системи є забезпечення всіх учасників процесу комплексною інформацією з питань профілактики захворювань зубів та слизової оболонки порожнини рота, мотивації до профілактичних заходів, включаючи профілактичні заходи та відвідування лікарів з профілактичною метою, поетапного лікування при ураженнях зубів, ясен та слизової оболонки.

Учасниками процесу забезпечення стоматологічного здоров'я дітей є їхні батьки, вихователі дошкільних закладів та вчителі навчальних закладів, сімейні лікарі та лікарі-стоматологи дитячі. Для кожного учасника процесу забезпечення стоматологічного здоров'я дітей визначені функції.

Лікарі загальної практики-сімейні лікарі інформують дітей, батьків, працівників дитячих дошкільних закладів, вчителів навчальних закладів з питань профілактики основних стоматологічних захворювань. Нами рекомендовано організація шкіл «Здорова усмішка», які створюються та функціонують на базі навчальних закладів. З метою максимального охоплення батьків заняття проводяться під час батьківських зборів у навчальному закладі, розроблено план занять в школі «Здорової усмішки», де тематика занять залежить від віку дітей.

Індивідуальні консультації батьків та дітей під час відвідування ними сімейної амбулаторії. Сімейні консультації із збереження стоматологічного здоров'я під час відвідування сімейним лікарем сімей.

Проведення профілактичних оглядів дітей з метою встановлення стану органів та тканин порожнини рота. При відсутності патології даються рекомендації з догляду за порожниною рота та зубами з наступним профілактичним оглядом через рік.

За наявності факторів ризику розробляється індивідуальний план профілактики стоматологічної патології та усунення факторів ризику, який обговорюється з батьками і даються конкретні рекомендації батькам з наступним профілактичним оглядом через 6 місяців.

При патології дитина скеровується до лікаря стоматолога дитячого про що ставиться до відома класний керівник в школі (вихователь дитячого садочка). Необхідність відвідування лікаря – стоматолога дитячого обговорюється з батьками.

Лікарі загальної практики – сімейні лікарі заповнюється спеціальне направлення до стоматологічної поліклініки, яке має зворотну частину. В зворотній частині, лікар-стоматолог, вносить рекомендації сімейному лікарю з подальшого ведення дитини. Зворотна частина ЛЗПСЛ передається централізовано. Така форма організації консультації одночасно виконує функцію контролю за відвідуванням дитиною лікаря-стоматолога дитячого.

Батьки дітей забезпечують наявність рекомендованих засобів гігієнічного догляду за порожниною рота та зубами, навчають дитину правилам гігієнічного догляду за порожниною рота та зубами, контролюють виконання дітьми правил гігієни; збалансоване харчування дітей; виконують індивідуальні плани профілактики та лікування розроблені ЛЗПСЛ та лікарями-стоматологами дитячими; відвідують заняття в школі «Здорова усмішка».

Вихователі дошкільних дитячих закладів: та вчителі навчальних закладів сумісно з ЛЗПСЛ організовують роботу школи «Здорова усмішка» та приймають участь у заняттях школи; контролюють, а при необхідності організують, своєчасність відвідування дітьми ЛЗПСЛ та лікарів-стоматологів дитячих з профілактичною метою; в дитячих дошкільних закладах організують виконання дітьми правил гігієнічного догляду за порожниною рота та зубами; при необхідності організують консультації психологів з корекції психоемоційного стану дитини.

Лікарі-стоматологи дитячі аналізують стан стоматологічного здоров'я та розробляють популяційні заходи профілактики та оздоровлення дітей; контролюють виконання регіональних програм збереження стоматологічного здоров'я дітей; забезпечують поетапне лікування дітей з стоматологічною патологією.

В організаційному плані лікарі-стоматологи дитячі повинні мати можливість проводити дослідження з визначення мікробіологічного профілю порожнини рота в дітей з метою призначення (корекції) специфічного лікування. Розроблено перелік станів при яких діти в області підлягають мікробіологічному обстеженню.

В умовах впровадження в практичну охорону здоров'я даної системи підвищується значення кафедр дитячої стоматології по забезпеченню в регіоні активної роботи з профілактики та лікування карієсу у дітей. Основними задачами кафедри стають:

- Науково-методичне забезпечення учасників процесу збереження стоматологічного здоров'я дітей.
- Розробка інформаційних матеріалів для батьків з питань збереження та зміцнення стоматологічного здоров'я дітей.
- Навчання ЛЗПСЛ основам профілактики у дітей стоматологічної патології шляхом організації та проведення курсів тематичного удосконалення.
- Організація навчально-методично-консультативних виїздів до дитячих поліклінік в області.

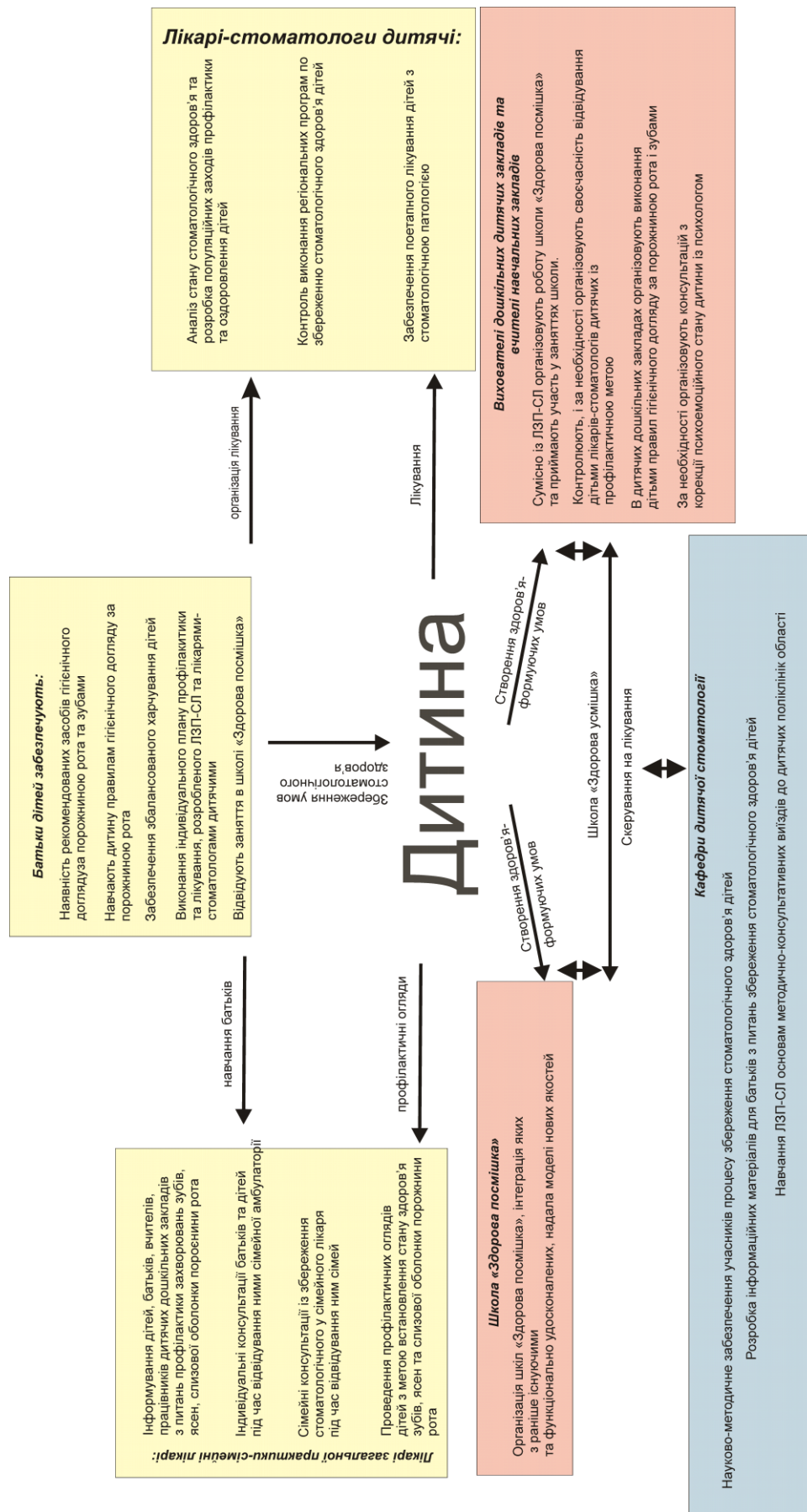

Рис. Комплексна функціонально-організаційна модель профілактики та лікування карієсу в дитині

Зв'язок лікарів первинного рівня надання медичної допомоги з дитячими стоматологічними поліклініками здійснюється шляхом: проведення семінарів, тренінгів та практичних занять для ЛЗПСЛ на базі дитячих стоматологічних поліклінік з метою їхньої безперервної професійної підготовки; організації виїзних планових консультацій лікарів-стоматологів дитячих до центрів первинної медико-санітарної допомоги; проведення обласних днів дитячої стоматології з розглядом актуальних питань організації стоматологічної допомоги дитячому населенню з запрошенням ЛЗПСЛ.

Вертикаль управління організацією профілактичної стоматологічної допомоги дитячому населенню забезпечується через головних позаштатних спеціалістів обласного, міських і районних управлінь (відділів) охорони здоров'я.

Особливістю структурної побудови моделі стало включення до неї:

1. Існуючих елементів системи охорони здоров'я, причетних до організації профілактики стоматологічної патології у дітей. В умовах тотального ураження карієсом дітей, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду не рекомендується скорочення посад лікарів-стоматологів дитячих, що відбувається останнім часом в Україні.

2. Існуючих складових, але частково змінених за рахунок їх функціональної оптимізації.

3. Якісно нових елементів (підготовка ЛЗПСЛ, залучення вчителів шкіл та вихователів дошкільних дитячих закладів, організація шкіл «Здорова усмішка») інтеграція яких з раніше існуючими та функціонально удосконаленими надала моделі нових якостей із досягненням головної мети дослідження.

Використання даної системи дозволить при оптимальних затратах забезпечити комплексну

профілактику карієсу у дітей, які проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду з максимальним охопленням профілактичними програмами дітей регіону.

Висновки

Розроблена комплексна функціонально-організаційна модель ранньої діагностики, профілактики та лікування карієсу, центральним елементом якої є діти, які повинні мати здорові зуби, її стратегічним напрямком є забезпечення стоматологічного здоров'я дітей, а тактичним напрямком системи є забезпечення всіх учасників процесу комплексною інформацією з питань профілактики основних стоматологічних захворювань, мотивації до профілактичних заходів, включаючи профілактичні заходи та відвідування лікарів з профілактичною метою, поетапного лікування дітей, які постійно проживають в умовах біогеохімічного дефіциту фтору та йоду.

У сучасних умовах реформування медичної галузі України з підвищенням ролі профілактичної ланки медицини, особливо в дитячому віці, зокрема, зниження стоматологічної захворюваності, можливе лише за умови удосконалення медико-організаційних форм профілактики, якісної ранньої діагностики та поетапного лікування карієсу у дітей.

Перспективи подальших досліджень

Застосування описаної структурно-організаційної моделі дасть змогу поліпшити стоматологічне здоров'я дітей Закарпатської області, тим самим зміцнити здоров'я нації в майбутньому.

Література

1. Багдасарова О. А. Выбор рациональной системы профилактики кариеса зубов у детей школьного возраста : автореф. дис. ... канд. мед. наук за специальностью 14.01.21 «Стоматология» / О. А. Багдасарова. – Самара, 2009. – 18 с.
2. Бычкова А. М. Швейцарская формула укрепления здоровья / А. М. Бычкова, Е. А. Сливак // Doctor. – 2002. – № 5. – С. 66–67.
3. Вихідні умови для застосування раціональної моделі профілактики стоматологічних захворювань в Україні / А. Еліашова, Ю. О. Мочалов, О. В. Клітинська, В. З. Розлуцька // Молодий вчений. – 2015. – № 6 (21). – С. 64–67.
4. Епідеміологічні дослідження – основа планування заходів профілактики стоматологічних хвороб у дітей / Л. Ф. Каськова, Н. В. Левченко, О. Ю. Андріанова [та ін.] // Український стоматологічний альманах. – 2011. – № 2. – С. 25–26.
5. Заявление международной стоматологической ассоциации (FDI) «Глобальные цели в области стоматологического здоровья (Совместное заявление FDI – ВОЗ – IADR)» [Электронный ресурс] / Принято Генеральной Ассамблеей FDI 18 сентября 2003 года. – Режим доступа : http://www.e-stomatology.ru/star/info/fdi/fdi_global.htm. – Название с экрана.
6. Клітинська О. В. Аналіз якості контролю за індивідуальною гігієною порожнини рота школярів, які проживають в умовах мікроелементозів фтору та йоду / О. В. Клітинська, А. А. Васько // Молодий вчений. – 2014. – № 5 (08). – Ч. II. – С. 164–166.
7. Клітинська О. В. Епідеміологічний аналіз визначення факторів ризику розвитку стоматологічних захворювань у дітей Закарпаття / О. В. Клітинська // Вісник проблем біології та медицини. – 2012. – Т.1 (94), № 4. – С. 194–198.
8. Клітинська О. В. Особливості організації надання кваліфікованої стоматологічної допомоги дітям Закарпаття / О. В. Клітинська // Проблеми клінічної педіатрії. – 2013. – Вип. № 3 (21). – С. 69–72.
9. Ковач І. В. Роль екоотоксикантів та недостатності аліментарних фітоадаптогенів у виникненні основних стоматологічних захворювань у дітей: автореф. дис. ... д-ра мед. наук за спеціальністю 14.01.22 «Стоматология» / І. В. Ковач. – Одеса, 2006. – 32 с.
10. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
11. Леус П. А. Стоматологическое здоровье населения Республики Беларусь в свете глобальных целей Всемирной Организации Здравоохранения и в сравнении с другими странами Европы / П. А. Леус // Современная стоматология. – 1997. – № 2. – С. 3–12.
12. Малькова И. Л. Анализ связи уровня заболеваемости кариесом детского населения и содержания фтора в питьевой воде города Чайковского / И. Л. Малькова, Л. Г. Пьянкова // Вестник УдмГУ. – 2008. – № 6–2. – С. 21–23.
13. Микроэлементозы человека: этиология, классификация, органопатология / А. П. Авцын, А. А. Жаворонков, М. А. Риш, Л. С. Строчкова. – Москва : Медицина, 1991. – 496 с.
14. Мочалов Ю. О. Позитивні сторони відновлення стоматологічного кабінету на базі поліклінічного відділення міської дитячої лікарні / Ю. О. Мочалов, О. В. Клітинська // Здоровье ребенка. – 2015. – № 3 (63). – С. 118–121.
15. Савичук Н. О. Аналіз програм профілактики основних стоматологічних захворювань в розвинених країнах / Н. О. Савичук, О. В. Клітинська // Современная стоматология. – 2014. – № 4. – С. 64–67.
16. Смоляр Н. І. Тенденція та прогноз ураження зубів карієсом у дітей м. Львова у світі глобальних цілей ВООЗ / Н. І. Смоляр, Е. В. Безвужко, Т. Г. Гутор // Новини стоматології. – 2009. – № 3 (60). – С. 90–92.
17. Современные средства экзогенной профилактики заболеваний полости рта: практическое руководство / Л. О. Хоменко, Н. В. Биденко, Е. И. Остапко [и др.]. – Киев : Книга Плюс, 2001. – 207с.
18. Стоматологическая профилактика у детей : руководство для студентов и врачей / В. Г. Сунцов, В. К. Леонтьев, В. А. Дистель, В. Д. Вагнер. – Москва : Мед. книга; Н. Новгород : Изд-во НГМА, 2001. – 344 с.
19. Устав (Конституция) Всемирной организации здравоохранения // Основные документы. – Женева, 1995. – 40-е изд. – С. 5–26.
20. Шешукова О. В. Показники ураженості карієсом та його ускладненнями в дітей в регіоні з високим умістом фтору в питній й воді / О. В. Шешукова, В. П. Труфанова // Український стоматологічний альманах. – 2011. – № 3. – С. 25–27.
21. Bánóczy J. Milk fluoridation for the prevention of dental caries / J. Bánóczy, P. E. Petersen, A. J. Rugg-Gunn. – Geneva : WHO, 2009. – 92 p.
22. Health Care Systems in Transition: Lithuania. – Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 1996. – 72 p.
23. Petersen P. The world oral health report 2003: continuous improvement of oral health in the 21st century – the approach of the WHO Global Oral Health Programme / P. Petersen. – Geneva : WHO, 2003. – 42 p.

Дата надходження рукопису до редакції: 12.04.2017 р.

Функционально-организационная модель профилактики и лечения кариеса у детей Закарпатской области*О.В. Клитинская*ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
г. Ужгород, Украина

Цель – разработать комплексную функционально-организационную модель профилактики лечения кариеса у детей, которые проживают в условиях биогеохимического дефицита фтора и йода.

Материалы и методы. В статье описана функционально-организационная модель ранней диагностики, профилактики и лечения кариеса.

Результаты. Центральным элементом данной модели выступают дети, которые должны иметь здоровые зубы, ее стратегическим направлением является обеспечение стоматологического здоровья детей, а тактическим направлением системы – обеспечение всех участников процесса комплексной информацией по вопросам профилактики основных стоматологических заболеваний, мотивации к профилактическим мероприятиям, включая профилактические этапы и посещение врача с профилактической целью, поэтапного лечения детей Закарпатской области.

Выводы. В современных условиях реформирования медицинской сферы Украины с увеличением роли профилактического звена, особенно в детском возрасте, снижение стоматологической заболеваемости возможно лишь при условии усовершенствования медико-организационных форм профилактики, качественной ранней диагностики и поэтапного лечения кариеса у детей.

Ключевые слова: дети, профилактика кариеса, функционально-организационная модель, стоматологическое здоровье.

Functional organizational model of prevention and treatment caries in children Transcarpathian region*O.V. Klitynska*

SU “Uzhhorod National University”, Uzhhorod, Ukraine

Purpose – develop a comprehensive functional-organizational-organizational model for the prevention of caries treatment in children who live in conditions of biogeochemical deficiency of fluoride and iodine.

Materials and methods. This paper describes the functional and organizational model of early diagnosis, prevention and treatment of dental caries.

Results. the centrepiece of which is the children who should have healthy teeth, its strategic direction is to provide dental health of children and tactical direction of the system is to provide all stakeholders with comprehensive information the prevention of common dental diseases, motivation for preventive measures, including preventive measures and visits to doctors for preventive purposes phasing of treating children Transcarpathian region.

Conclusions. In modern conditions of reforming the medical sphere of Ukraine with the increasing role of the preventive link, especially in childhood, the reduction of dental morbidity is possible only if the medical and organizational forms of prevention, quality early diagnosis and phased caries treatment in children are improved.

Key words: children, caries prevention, functional organizational model dental health.

Відомості про автора

Клітинська Оксана Василівна – д.мед.н., доц., завідувач кафедри стоматології дитячого віку стоматологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Закарпатська обл., 88000, Україна.